

і в час відродження культури та кардинальних зрушень роль пригадування дуже зростає. Сьогодні ж складно говорити про існування національної свідомості, яка би об'єднувала переважну частину населення країни та слугувала б ідеї розвитку держави і суспільства. Ситуація ускладнюється фактом поширення загальної кризи ідентичності.

Незважаючи на це, кожна людина усвідомлює себе ланкою в певному ланцюжку людського роду, коріння якого сягає в глибини століть. Тому втрата почуття причетності до цього коріння порушує звичайну течію життя кожного індивіда, призводить до особистісного дискомфорту, до почуття розмитості світу. Проблема ідентичності – це проблема антропологічна: прагнення до ідентифікації, утвердження себе як частини певної єдності, традицій, реалізація себе як певної цілісності виділяють людину зі світу речей [5, с. 25–26].

В основі національної свідомості будь-якого етносу, етнічної групи – психологічні процедури самоідентифікації через протиставлення «ми – вони». Люди часто не замислюються, чому вони інші (росіяни, французи, німці), тому і не прагнуть визначити національну ідентичність. Становище принципово змінюється в умовах соціальної нестабільності. Останню можна розглядати як обставини несприятливої історичної ситуації, яка перешкоджає самореалізації особистості. Тобто, коли суб'єкт не має можливості здійснювати соціальні дії у відповідності до власного рівня прагнень, що продукує зміни у системі цілеспрямованості суб'єкта і його соціальної поведінки, призводить до порушень структурних характеристик особистості. Під несприятливою історичною ситуацією йдеться про таку соціальну ситуацію, в якій збереження конформізму особистості по відношенню до суспільства беззастережно призводить до порушень характеристик останньої, руйнує її цілісність, веде до деградації. Імміграція супроводжується історичною психологізацією, тобто здатна викликати психологічні зміни особистості, зумовлені змінами соціального середовища, важливими для процесу само-реалізації [1, с. 67–85]. З іншого боку, в межах діаспорних утворень ця умова є сприятливою для активізації бажання ідентифікувати себе з власним етнорегіоном для поглиблення почуття причетності до етнічної спільноти і пришвидшення процесу виокремлення в общину.

Нормальна особистісна самоідентифікація з персоніфікованим почуттям повноти буття можлива за умови гармонізації процесу власної самоідентифікації з самоідентифікацією на суб'єктивному рівні – сім'я, друзі, колектив, соціальна група, нація, людство [3, с. 142]. Будь-яка ідентичність задана насамперед соціально-просторовим фактором і створює життєву ситуацію, в якій формується уявлення

про власне і чуже. Основним механізмом, за допомогою якого самосвідомість зберігає почуття ідентичності, слугує механізм ідентифікації, є механізм суб'єктивного уподібнення і зв'язування, механізм формування самосвідомості у відповідності до соціальних, національних впливів [6, с. 61]. Інтегративна діяльність самосвідомості з досягнення ідентичності здійснюється за допомогою таких психічних механізмів ідентифікації:

1) побудова образу «я», якому суб'єктивно відповідає прагнення до пізнання самого себе (потреба в особистісній ідентичності);

2) побудова образу соціального «я» через прагнення до пізнання своїх групових ролей, до осмислення себе як соціального об'єкта (потреба у соціальній ідентифікації);

3) соціальна орієнтація, набування соціальної програми, усвідомлення і здобуття свого місця в соціальній системі (потреба в інтеграції Я – концепції) [1, с. 111].

Якщо застосувати цей механізм до предмета даної статті, то його можна трактувати як основу самозбереження в мультикультурному суспільстві та запобігати власному етнічному знекоріненню, послабити процеси асиміляції.

Характерною рисою життєдіяльності діаспори є прискорена інтеграція у суспільство проживання зі збереженням національних особливостей, національного культурного простору. Переміщення і переселення мігрантів на нове місце спонукає до необхідності їх адаптації в умовах чужоземного середовища. Процес акультурації можна розглядати паралельно з процесом виникнення в емігрантів почуття вдовolenеності від перебування в новій країні і ступенем ідентифікації себе з нею. Даний пристосовницький спосіб життя може викликати в кінцевому результаті остаточне розчинення іммігранта в чужому середовищі.

1. Боброва Е. Ю. Основы исторической психологии / Е. Ю. Боброва. – СПб: Издательство Санкт-Петербургского университета, 1997. – 236 с. 2. Дятлов В. Диаспора: экспансия термина в общественную практику современной России / В. Дятлов // Диаспоры. – 2004. – № 3. – С. 126–138. 3. Козловец М. Идентичность: сакральное и профанное / М. Козловец // Філософська думка, 2008. – № 4. – С. 136–149. 4. Попков В. Диаспорные общины в межкультурном взаимодействии: пути формирования и тенденции развития. Докт. диссерт. / В. Попков. – М., 2003. – С. 400. 5. Преображенская Н. М. Философские аспекты миграционных процессов / Н. М. Преображенская // Вестник Московского университета. Серия 7, Философия. – 2004. – № 5. – С. 76. 6. Соціологія: короткий енциклопедичний словник. Уклад.: В. І. Волович, В. І. Тарасенко, М. В. Захарченко та ін.; під заг. ред. В. І. Воловича. – К.: Український центр духовної культури, 1998. – 736 с. 7. Тишков В. А. Исторический феномен диаспоры / В. А. Тишков // Исторические записки. – М.: Наука. – 2000. – С. 207–236. 8. Ключковська І. Українська діаспора в об'єктиві сучасності – національно-політичний та духовно-культурний феномен [Електронний ресурс] / І. Ключковська. – Режим доступу: <http://www.miok.lviv.ua>.

Олексій Матицин

Проблема використання терміна «Ренесанс» в контексті української культури XV–XVI століть

Розглянуто питання правомірності використання терміну «Ренесанс» в контексті української культури XV–XVI століть. Проаналізовані основні елементи ренесансної культури. Визначені окремі аспекти прояву ренесансних мотивів у різних областях української культури періоду XV – XVI століть.

The question of the legality of the use of the term «Renaissance» in the context of Ukrainian culture of 15–16 centuries is considered. The main elements of Renaissance culture are analyzed. Some aspects of the manifestation of Renaissance motifs in different areas of Ukrainian culture during the period of 15–16 centuries are identified.

Поняття «український Ренесанс» є досить складним та полемічним в контексті української культури XV–XVI ст. Розгляд даного поняття безпосередньо поєднується з тими

історичними рамками? в яких розглядається вищезгаданий феномен. Тут ми стикаємось з проблемою періодизації української культури періоду XV–XVI ст. Одним з полеміч-

них питань залишається застосування терміну «Ренесанс» (в сучасному значенні термін «Ренесанс» був введений у науковий лексикон в XIX ст. французьким істориком Жюлем Мішле) для характеристики культури України вищевказаного періоду, адже Ренесанс в українській культурі був своєрідним і як історичний етап хронологічно не збігався із західноєвропейським Відродженням. В першу чергу слід відмітити правомірність використання терміну «український Ренесанс» для періоду кінця XV–XVI ст.

Зауважимо, що у працях таких дослідників як О. Лосєв, М. Конрад, В. Чалоян та ін. термін «Ренесанс» використовується не тільки в контексті культури Італії XV–XVI століття або культури країн Західної Європи того ж періоду. Наприклад, В. Чалоян використовує термін «вірменський Ренесанс». В. Жирмунський кажучи про Ренесанс на Сході акцентує увагу на: «аналогічному розвитку ідеології на однакових ступенях суспільного розвитку» в культурах західноєвропейського та східного Ренесансу [4, с. 174].

М. Конрад виділяє три елементи, що є найбільш важливими для характеристики терміну «Ренесанс»: широке та вільне відчуття людськості, звільнення людського розуму від догм, апелювання до античної культурної спадщини (маємо на увазі класичний період античності). Однак відродження ідеалів епохи класичної античності – далеко не основний елемент епохи Ренесансу. Той же дослідник цілком слушно пов'язує Ренесанс в усіх країнах з переходом від сільської культури до культури міської, початком розпаду феодальних відносин, зародженням нових тенденцій буржуазного розвитку [7, с. 239].

Вже згадуваний нами В. Жирмунський стверджує що: «визначальний момент в розвитку нової ренесансної культури в Західній Європі – не відродження античної літератури та мистецтва саме по собі, а факти більш глибокого та загального порядку: емансипація особистості від станово-корпоративної пов'язаності середньовічного суспільства, звільнення людської думки від середньовічного догматизму, гуманістичне світобачення, що робить людину мірилом усіх речей, відкриття та дослідне пізнання світу – природи і людини, розвиток світської гуманістичної культури, науки та мистецтва» [4, с. 175].

Щодо філософії доби Ренесансу – тут основним напрямком є неоплатонізм. За твердженням О. Лосєва естетика Ренесансу намагається: «зберегти речі у всій їх плинності, та вона також бажає утвердити людину у всій її творчій міці» [8, с. 82]. З цим завданням естетиці Відродження допомагає впоратись саме філософія неоплатонізму адже саме ренесансний неоплатонізм намагається виправдати, піднести матеріальний світ за допомогою ідеалістичних категорій Плотіна та Прокла. Людина в філософії ренесансного неоплатонізму у чомусь дуже близька людині у середньовічній філософії. Ренесансний ідеал людини – це самостійна, універсальна особистість, що: «абсолютна не у своєму надсвітловому існуванні, але у своїй чисто людській здійсненності» [8, с. 93].

Один з перших християнських апологетів – Афінагор (друга пол. II ст.) у своєму трактаті «О воскресінні мертвих» (80-ті рр. II ст.?) стверджує, що: «Бог створив нас для того, щоб зробити причетними до мудрого життя, а воно полягає у спогляданні Його досконалості і краси Його творинь» [9, т. 22, с. 268]. Людина епохи Ренесансу не тільки пасивно споглядає прояви божественного в матеріальному світі, вона усвідомлює себе в першу чергу творцем та художником, схожим з тією божественною силою, творінням якої він себе

усвідомлює. Це відчуття людиною себе як творчої особистості спостерігається у філософії, культурі та мистецтві кожної з тих країн, де дослідники відмічають елементи Ренесансу.

Однією з таких країн без сумніву є Україна. Нижче в роботі розглядаються філософські, богословські та естетичні концепції українських філософів та богословів XV–XVI ст., які дають вичерпну характеристику українській культурі того періоду. Поняття «український Ренесанс» може бути застосоване в контексті періоду кінця XV–XVI ст. з декількох причин.

Одна з головних це – зростання кількості міст та отримання ними магдебурзького права. В Україні першими одержали право самоврядування закарпатські міста, які входили до Угорського королівства (Хуст, Тячів, Вишкове). З переходом Галичини під владу Польщі магдебурзьке право отримує Львів у 1356 році, а також Галич (1367 р.), Белз (1377 р.), Перемишль (1389 р.), Тереховля (1389 р.), Холм (1392 р.) і міста на русько-польському прикордонні – Сянок (1339 р.), Вишня (1368 р.), Глиняни (1368 р.), Ярослав (1375 р.), Городок (1389 р.), Самбір (1390 р.). З початку XV ст. магдебурзьке право поширилося на решті українських земель. Спочатку в містах, що були центрами воєводства у польсько-литовській державі – Кам'янець-Подільськ (1432 р.), Луцьк (1432 р.), Київ (1494 р.), Брацлав (1497 р.) та у Мукчеві (1445 р.) – центрі одного з комітатів Угорщини. Протягом XV–XVII ст. його отримала більша частина міст тогочасної України.

Поширення магдебурзького права на території України сприяло формуванню нових рис ментальності українського народу. Міщани, які живуть у містах з магдебурзьким правом, вважаються вільними, мають право власності у місті, платять податки у міську казну, виставляють ополчення, створюють цехові організації. Поступово їм стають притаманні демократизм, менша орієнтація на центральну владу, бажання будувати суспільне життя на основі правових норм. Ці чинники призводять до утворення так званої міської культури та поступового відходу від феодального устрою, що є одним з характерних елементів ренесансної культури.

Невпинне зростання кількості міст викликає активний розвиток міської архітектури. З нею вперше на Україні починає проявлятися стиль італійського Ренесансу. Вже у 1509 р. польський король Сигізмунд I, вихованням якого керував гуманіст Філіппо Буонакорсі (Каллімах), запросив до Кракова флорентійського майстра Франческо делла Лора. Результатом праці делла Лора є прекрасний двір замку в стилі ренесансу, оточений триповерховою колонадою. З Кракова ренесансна архітектура поширилася на схід, її шлях пролягав через Словаччину й Закарпаття. Ратуша в Бардієві в Пряшівщині, розпочата в готичному, а закінчена в 1511 р. у ренесансному стилі, була однією з перших на українських землях будівлею з ознаками стилю Ренесанс. З'явившись у першій половині XVI ст. у Львові, італійський архітектурний стиль згодом поширюється на Галичині (Старе Село, Жовква, Перемишль, Ярослав, Глибока, Старий Самбір, Поморяни, Бережани, Тернопіль, Єзупіль, Язловець), Волині (Луцьк, Володимир, Острог) та інших областях тогочасної України.

Слідом за архітектурою на терени України потрапляє ренесансна скульптура та малярство. На думку українського мистецтвознавця Миколи Голубця, основною формою тогочасної скульптури, в якій проявились ренесансні риси, є намогильна скульптура. Як приклад він наводить намогильник 1543 р. у Великій церкві Києво-Печерської лаври, під яким знаходиться прах князя Костянтина Острозького та намогильник Ванка Лагодовського в Уневі 1573 р. Від-

мітимо, що подібно до того як ренесансний стиль в архітектурі, так і специфічний ренесансний тип намогильників має італійське походження. Ще одним ренесансним елементом, що виразно проявляється в українській художній культурі XV–XVI ст. є, на думку мистецтвознавця, декоративна різьба в камені й дереві.

На ренесансному впливі в українському іконописі XV–XVI ст. зараз ми докладно зупинятися не будемо. Йому присвячений досить великий масив літератури. Зауважимо тільки, що: «Особливо характеристичним змаганням українських іконописців XVI в. є запровадження реальних і побутових елементів в іконописну тематику, що дехто з дослідників окреслює як «націоналізацію іконопису». Наведена цитата відображає ще одну характерну рису ренесансної культури – виявлення та виокремлення національного характеру в мистецтві, початки якого в Україні ми спостерігаємо саме в період кінця XV–XVI ст.

Полемічним залишається питання Ренесансу в українській літературі XV–XVI ст. (див. статтю Наливайко Д. С. «До проблеми Ренесансу в українській літературі»). В кінці XV–XVI ст. культура Відродження набуває стрімкого розвитку в Польщі, охоплюючи й українські землі. Ці землі, передусім Галичина, стають одними з найзначніших регіонів розвитку ренесансної культури в усій Польсько-Литовській державі, тут набувають значного розвитку ренесансна латиномовна поезія і проза. Слід вказати хоча б на творчість Ю. Дрогобича, П. Русина, С. Оріховського; на описові й дидактичні поеми С. Кленовича; поезію Ш. Шимоновича, в творах якого традиція буколічної поезії (жанр античної поезії, в якому розповідається про вільне, безтурботне, щасливе сільське життя) античності поєднується із впливами української народної поезії; Ш. Зиморовича і його «Роксоланки», пов'язані з традиціями ренесансної поезії та багатьох інших [11, с. 255–294]. У комплексі це досить визначне явище в літературній історії України, але разом з тим явище специфічне, що потребує особливого підходу.

Зауважимо, зокрема, що така культурно-історична функція Ренесансу як освоєння античної спадщини проявилась в українській літературі XV–XVI ст. здебільшого як копіювання західних зразків, що пов'язано не з грецькою античною спадщиною безпосередньо, а з римською, латинською античною спадщиною в її західних середньовічній і ренесансній редакціях. У вищезгаданого С. Оріховського в одному з його найбільш ранніх творів («Про турецьку загрозу. Слово друге» (1543–1544 рр.)) вираз «клянусь Гераклом» виглядає як стороння вставка, що зовсім не пов'язана з основним текстом. У «Настановах польському королеві Сигизмунду Августу» (1543 р. і 1548 р.) звернення до античності має характер своєрідного історичного екскурсу (інколи досить хаотичного), у якому поєднуються антична та римська історія та міфологія.

Та все ж таки, підсумовуючи, відмітимо, що ренесансний класицизм та новолатинська культура відображені в українській літературі кінця XV–XVI ст.: «означали свого роду прорив у тогочасній українській культурі й літературі, поклали початок процесу, який в інших формах знайшов продовження в XVII–XVIII ст. і зіграв принципово важливу роль в утвердженні української літератури на нових шляхах її розвитку, які були й шляхами її інтеграції в новоєвропейську культурну спільноту». В світлі вищезгаданого важливим є те, що поняття «Ренесанс» та «ренесансне» цілком впевнено (хоча і з деякими обмеженнями та зауваженнями) можна застосовувати не тільки щодо мистецтва України кінця

XV–XVI ст., а й до інших складових тогочасної української культури.

Окремо слід сказати декілька слів про українську філософію кінця XV–XVI ст. та про використання терміну «Ренесанс» в її контексті. Вирази «ренесансний гуманізм в Україні» або «ренесансна філософія в Україні» досить поширені в сучасній українській філософії. Останній широко використовує В. Горський у своєму курсі лекцій з історії української філософії. Перший є назвою розділу у підручнику «Історія української філософії», який підготовлений кафедрою української філософії та культури філософського факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка та відділом історії української філософії Інституту філософії НАН України імені Г. С. Сковороди [5]. Отже, можемо зробити висновок, що вираз «ренесансна філософія в Україні» є апробованим та може використовуватися в рамках як даної роботи, так й інших досліджень.

Українська ренесансна філософія розвивається перш за все в контексті ідеології гуманізму, вбираючи в себе: «...нові різнобічні запити людської особистості» [5, с. 138]. Я. Стратій, І. Огородник та В. Литвинов виокремлюють три етапи розвитку ренесансного гуманізму в Україні:

1. до середини XVI ст.;
2. друга половина XVI – поч. XVII ст.;
3. друга третина XVII – поч. XVIII ст.

У контексті даного дисертаційного дослідження нас загалом цікавить перший з вищезгаданих періодів як аналог раннього італійського Ренесансу. Період, коли починають формуватись основи естетики українського гуманізму, підсилюється інтерес до рідної культури, мови; підсилюється національна свідомість. Звісно наведена вище періодизація розвитку гуманізму в Україні має умовний характер, оскільки розділення даного процесу не завжди уможливило проведення чіткої межі завершення одного і початку іншого періоду.

Тут слід також відзначити ще одну характерну рису ренесансної культури – її діалогічність. Діалогічність присутня ще у середньовічній культурній традиції, а ренесансний діалог виникає саме на цьому ґрунті, що закладений антиномічністю, яка панувала у середньовічному мисленні. Л. Баткін стверджує, що діалогічність є суттю ренесансного світосприйняття, яке зумовлює: «...можливість співіснування і взаємодії різних поглядів, не взаємознищуючих, не ворожих, хоча і протилежних» [1, с. 192]. Ця особлива діалогічність гуманістичного мислення і уможливлює злиття різних культурних горизонтів: античного, східно-еліністичного та християнсько-середньовічного.

Окремо зауважимо, що: «...навіть у час поширення ренесансно-гуманістичних і реформаційних ідей, філософія в Україні розвивалась в надрах культури, де домінуючі позиції посідала спіритуалістично-містична духовність. Вона існувала як теоретичне підґрунтя теологічних, літературних, мистецьких творів тощо...» [6, с. 78]. Тому в рамках даної роботи ми звертаємось не тільки до творів українських філософів-гуманістів, але й до праць представників тогочасного українського (і не тільки українського) духовенства як до джерел, що допомагають більш повно уявити картину розвитку української художньо-естетичної традиції кінця XV–XVI ст.

З початку XV ст., як вже зазначалося, починається процес поступової переорієнтації філософської думки України від богопізнання до пізнання природи. Серед тих, хто виявив значний інтерес до природи, природничо-наукових знань, бачив у ній об'єкт естетичної насолоди, можна назвати таких

відомих мислителів, як К. Сакович, С. Пекалід, Л. Зизаній, К. Транквіліон-Ставровецький, С. Кленович, М. Гусовський та інші. Зокрема, С. Пекалід присвятив багато сторінок своєї поеми «Острозька війна» опису природи рідного краю, полів, річок, долин, багатства фауни і флори. Те ж саме бачимо і в «Роксоланії» С. Кленовича.

Богословсько-естетичну спрямованість мають твори Юрія Дрогобича, зокрема, «Прогностична оцінка 1483 року». Багатогранною є творча спадщина Станіслава Оріховського та Климента Саковича, в чиїх творах виразно простежуються риси споріднені з неоплатонізмом доби італійського ренесансу. На особливу увагу заслуговує праця митрополита Спиридона «Изложение о православней истинне нашей вере», в якій детально розглядається перелік сюжетів тогочасної православної іконописної традиції.

Ренесансна традиція вносить зміни і у ставлення до людини. В кінці XV–XVI ст. українські мислителі, як і їхні західноєвропейські колеги, трактували людину як найвищу цінність, вважали її творцем самої себе, розглядали її не як маріонетку в руках Творця, а як його відповідального співробітника. В центрі філософських роздумів перебувала також проблема співвідношення Бога і людини, акцентувалась увага на здатності людського розуму осягнути істину, проникнути у зміст священних текстів (Л. Зизаній, Ю. Рогатинець).

Велику увагу проблемі людини приділяли С. Оріховський, К. Сакович та К. Транквіліон-Ставровецький. Так, С. Оріховський, хоча й віддавав данину традиційним твердженням на зразок тих, що всі помисли людини у земному житті мають бути спрямовані на сходження до Бога, на досягнення «богомисленності» й «найвищого благословенства», та в цілому він був переконаний у самодостатності людини, стверджував, що від неї самої залежить, чи стане вона гідною високого призначення, чи перетвориться на «огидну й нікчемну тварину» [10, с. 39–43].

У цьому контексті цікаво відмітити, що ще Никифор I (760–811 рр.), патріарх Константинопольський (кажучи про ікону використовує термін «μορφή» (образ, форма) з христологічного гімну Послання св. Павла до Філіппійців (Флп. 2: 6–7). Він асоціює «μορφή» з двома природами Христа: «Божественний Апостол говорить нам не тільки про одну божественну, але й про другу μορφή – μορφή раба... Тому, слідуючи Павлу та сповідуючи во Христі дві μορφή, що являють нам два ества, ми визнаємо подібну нам людину, що має зовнішній вигляд, який можна описати» [9, т. 22, с. 11]. Як стверджує Фома Аквінський: «...тварне буття є аналогічним божественному буттю...» [3, с. 187].

На останок відмітимо, що ще однією характерною рисою європейської ренесансної культури є посилення акценту на чуттєвому сприйнятті як навколишнього світу, так і релі-

гійних істин. Зауважимо, що це зовсім не суперечить підвищеній релігійності, сплеском якої також характеризується епоха Ренесансу як в Європі, так і в українській культурі кінця XV–XVI ст. Духовне і чуттєве в культурі ренесансної України мають нерозривний синкретичний зв'язок.

Як приклад цього синкретизму, що не втратив своєї актуальності й сьогодні, наведемо вислів швейцарського католицького теолога, кардинала Ханса Урса фон Бальтара (Balthasar, Hans Urs von). Однією з основних тез фон Бальтара є наступна: «якщо краса і прекрасне – це виявлення откровення або випромінювання з глибини буття, тоді откровення прихованого Бога, включаючи Втілення Христа, саме по собі «утворює аналогію по відношенню до цієї краси світу» [2, с. 85].

«Якщо усе прекрасне та чудове в світі є ерірфанаїа, проблиск, сяйво сокровенних, могутніх сутнісних основ буття у формі, що сприймається чуттєво, то знаходження (російський перекладач фон Бальтара О. Бичков використовує російський термін «событие» як «виявлення», «знаходження») самооткровення сокровенного, неосяжного та всемогутнього Бога в земних формах, у слові, в історії та, кінець кінцем, у образі людини може саме по собі скласти аналогію по відношенню до цієї краси світу, наскільки б безмірно воно її не переважало» [12, S. 9].

Отже, підсумовуючи, відмітимо, що використання терміну «Ренесанс» в контексті української культури кінця XV–XVI ст. є цілком природним та органічним і не суперечить загальноприйнятому погляду на «Ренесанс» як унікальну епоху в історії європейської культури. Період кінця XV–XVI ст. в Україні в повній мірі несе в собі всі риси, що є характерними для європейського Ренесансу.

1. Баткин Л. М. Итальянский гуманистический диалог XV века / Л. М. Баткин // Из истории культуры средних веков и Возрождения. – М., 1976.
2. Бычков О. В. Эстетический смысл традиционного текста в свете современной герменевтики / О. В. Бычков // Эстетика на переломе культурных традиций. – М., 2002. – С. 79–93.
3. Жильсон Э. Дух средневековой философии / Э. Жильсон; [пер. с французского Г. В. Вдовиной] – М.: Институт философии, теологии и истории св. Фомы, 2011. – 560 с.
4. Жирмунский В. М. Сравнительное литературоведение. Восток и Запад. Избр. тр. / В. М. Жирмунский. – Л.: Наука, 1979.
5. Історія української філософії: Підручник. – К.: Академвидав, 2008. – 624 с.
6. Київ в історії філософії України / [Горський В. С., Стратій Я. М., Тихолаз А. Г., Ткачук М. Л.]. – К.: Вид. дім «KM Academia»; ТОВ Університетське товариство «Пульсари», 2000. – 264 с.: іл.
7. Конрад Н. И. Запад и Восток / Н. И. Конрад – М., 1972.
8. Лосев А. Ф. Эстетика Возрождения / А. Ф. Лосев. – М.: Мысль, 1982. – 623 с.
9. Православная энциклопедия. М.: Церковно-научный центр «Православная Энциклопедия», 2009. – Т. XXII. – 751 с.
10. Сас П. М. Проблема людини в творчості українського письменника XVI століття Станіслава Оріховського / П. М. Сас // Україна і Польща в період феодалізму. – К., 1994.
11. Українська література XI–XVIII ст.: хрестоматія / [за ред. П. В. Білоуса]. – К.: ВЦ «Академія», 2011. – 688 с.
12. Balthasar H. U. von. Herrlichkeit. Eine theologische Aesthetik. Bd. II. Facher der Stile. Teil 1. Klerikale Stile. Einsiedeln: Johannes Verlag, 1984.

Ярослав Мокляк

Бар'єри невпевненості. Європейський вибір української молоді в едукативному просторі пограниччя

У цій статті автор представляє теорії міжкультурної комунікації і те, як вони застосовуються в едукативному просторі пограниччя. Автор вважає, що студенти, які знають проблеми миру, легше зрозуміють питання місцевого значення. Автор представив цей метод на прикладі журналу «Глобальна політика», що його публікують студенти Інституту міжнародних відносин Державної вищої східноєвропейської школи у Перемішлі.

In this article the author presents the theories of intercultural communication and how they are applied to the educational space of Borderlands. The author believes that students who know the problems of the world, understand the local issues easier. The author presents this method on the example of the magazine «The Global Politics», published by the students of the Institute of International Relations at East European State Higher School in Przemyśl.